

Dynamisch landschap

Ter gelegenheid van het afscheid van J.F. van Regteren Altena bij de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek werd in november 1995 een symposium georganiseerd over 'de archeologie en geologie van het Nederlandse kustgebied'. Medio vorig jaar verscheen uiteindelijk de bundel met daarin zeven van de negen voordrachten die tijdens dit symposium werden gehouden. De artikelen variëren zowel qua onderwerp als qua betreffende tijdsperiode van elkaar.

Louwe Kooijmans geeft in zijn artikel een overzicht van overwegingen met betrekking tot de prehistorische bewoning in het Nederlandse deltagebied. Enkele vindplaatsen uit het neolithicum, de bronstijd en de ijzertijd uit geheel West-Nederland worden nader bekeken vanuit het oogpunt van landschap en vestigingskeuzes. Een item dat tegenwoordig bij de indeling van nederzettingslocaties wordt gehanteerd is de geologische ondergrond, een onderscheid in categorieën dat destijds voor de bewoners niet voor handen was. Vestigingskeuzes werden vermoedelijk uit geheel andere overwegingen gemaakt. Louwe Kooijmans concludeert dan ook dat de keuzes meer belicht moeten worden vanuit een visie van de mensen van destijds. Er moet onder andere minder negatief gekeken worden tegen bewoning in de relatief vochtige / natte delta. Ook de plaatscontinuïteit van nederzettingen en de eventuele territoriumdiscontinuïteit zijn belangrijke verschillen tussen bewoning in het deltagebied of op de drogere zandgronden.

Hogestijn geeft in zijn bijdrage een overzicht van resultaten van het onderzoek van twee woonplaatsen van de Enkelgrafcultuur (ca 2600 – 2400 v. Chr.). De woonplaatsen zijn opgegraven bij Winkel in de Groetpolder, Noord-Holland. In het artikel worden diverse vondsten, zowel voorwerpen als grondsporen, besproken. Diverse benen voorwerpen, de variatie in aardewerk en enkele huisplattegronden krijgen meer of minder gedetailleerd aandacht. De plattegrond van het gebouw uit Zeewijk Oost wordt uitgebreid geanalyseerd en de mogelijke indeling en functie zijn een onderwerp van speculatie.

In "Texelaars in Friesland" besteedt Woltering aandacht aan de bewoningsgeschiedenis van het huidige eiland Texel. Jarenlang onderzoek heeft geleid tot een grote verzameling van vindplaatsen over het gehele eiland. Voor het onderzoek zijn vindplaatsen van de midden-bronstijd tot en met de Karolingische tijd gebruikt. Door deze af te beelden op paleogeografische kaarten heeft men een inzicht gekregen in de destijds bruikbare grondoppervlakten en de dichtheid van bewoning. Woltering voert enkele gegevens aan die de mogelijkheid ondersteunen dat de eerste bewoners van Friesland, naast eventueel van de Drentse zandgronden, weggetrokken bewoners van Texel kunnen zijn.

Kolen en Hallewas schrijven over de mogelijkheden van het opstellen van verwachtingsmodellen voor archeologische waarden in het landschap. Aan diverse basisconcepten ten aanzien van het voorspellen van vindplaatsen kleven voordelen, maar ook nadelen die de toepasbaarheid van deze methoden beperken. Ook zij constateren dat veel methoden uitgaan van hedendaagse geologische en geografische gegevens. In deze methoden zou meer aandacht moeten worden besteed aan het gehele nederzettingsgebied en minder aan de site-locatie. Tevens moet het historische landschap zoals dat er destijds lag als uitgangspunt dienen, zowel geografisch als cultuurhistorisch.

In het artikel "Een landschap in beweging" beschrijft Zagwijn de geschiedenis van de Hollandse duinen sinds het neolithicum. Het betreft het ontstaan en de verstuiwing van de oude en jonge duinen langs de Nederlandse kust. Met name wordt gekeken naar de vegetatie op deze duinen. Aan de hand van vele pollendiagrammen heeft Zagwijn onderzoek gedaan naar de vegetatie en de begroeiingsvariatie gedurende 4000 jaar. De pollendiagrammen geven ook een beeld van de menselijke invloed op de begroeiing.

"Stuivend zand over boerenland" is een artikel over de geologie, archeologie en historische geografie van het dungebied op Schouwen, Zeeland. De auteurs Van der Valk, Beekman en Van Heeringen hebben diverse vondstmeldingen, geologische gegevens van de duinen bij Westerschouwen en historisch-geografische data gecombineerd in een onderzoek. Aan de hand van onder andere aardewerk in stuifkuilen is een datering en fasering van het ontstaan van de jonge duinen op Westerschouwen opgesteld. Op de oude duinen heeft men bewoning uit de midden-bronstijd en de ijzertijd aangetroffen. De bewoningsresten in en onder de jonge duinen dateren vanaf de "hoge middeleeuwen".

De gevolgen van abrupte veranderingen in het klimaat rond 2700 BP staan centraal in het artikel van Van Geel, Buurman en Waterbolk. Naar aanleiding van onderzoek naar het ^{14}C en de ruime hoeveelheid dateringen hiervan blijkt er sprake te zijn van een stapsgewijze klimaatverslechtering tussen 3300 en 2500 BP. Deze verslechtering heeft er in de bronstijd in West-Friesland toe geleid dat het woonareaal vernatte en men terpjes voor de huizen ging opwerpen. Snelle stijging van het grondwater maakte de bewoning uiteindelijk onmogelijk.

Het is een boek dat vooral overzichts- en hypotetische artikelen bevat. Voor menig (amateur-) archeoloog een naslagwerk om nadere informatie over een onderwerp te vergaren of eens een nieuw idee op te doen over bepaalde interpretaties.

Dynamisch Landschap. Archeologie en geologie van het Nederlandse kustgebied, Red. D.P. Hallewas, G.H. Scheepstra, P.J. Woltering, Amersfoort 1997, uitg. Van Gorcum, 176 pg., zw/w foto's en afb., ISBN 90-232-3173-2, prijs f 55,-

Jeroen Flamman